

mreža
mladih
hrvatske
croatian
youth
network

Izvešće Mreže mladih Hrvatske

Mladi

i

Milenijski ciljevi razvoja

Uz potporu

Program Ujedinjenih naroda za razvoj

Croatia

Mreža mladih Hrvatske (MMH) jest savez 39 nevladinih udruga mladih i za mlade koji u Republici Hrvatskoj djeluje kao nacionalna krovna organizacija mladih (eng. National Youth Council). MMH je nevladina, neprofitna i nestranačka udruga osnovana u prosincu 2002. MMH zagovara i promiče interese i dobrobit mladih na načelima tolerancije, razumijevanja, te poštivanja njihovih prava i potreba.

MMH kao nacionalna krovna organizacija mladih okuplja 39 nevladinih udruga mladih i za mlade koje su dobrovoljno pristupile Mreži, od čega 5 udruga članica djeluje na nacionalnoj razini, a 34 članice su lokalne udruge koje djeluju na području 12 županija RH.

Izješće Mladi i Milenijski ciljevi razvoja izrađeno je u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP Hrvatska).

Nakladnik: Mreža mladih Hrvatske (MMH)

Autori i urednici (po abecednom redu): Vlatka Matković, Dražen Puljić,
Tomislav Tomašević

Lektor (hrvatska verzija): Kata Fišter

Prijevod i lektura (engleska verzija): Apostrof

Zagreb, 2005.

ISBN 953-95173-1-1

Zahvaljujemo svim sudionicima radionica bez čijeg se doprinosa ovaj projekt ne bi mogao kvalitetno provesti.

Posebnu zahvalnost autori upućuju partnerskim organizacijama mladih koje su pomogle pri organiziranju regionalnih edukacijskih radionica: Akcija za civilnu transparentnost (ACT), PRONI – Centar za socijalno podučavanje, Hrvatska udruga za oboljele od HIV-a (HUHIV), Udruga mladih Korak ispred (UMKI) i Klub mladih Šibenik.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	4
MILENIJSKI CILJEVI RAZVOJA	6
Globalni Milenijski ciljevi razvoja i podciljevi	7
Hrvatski Milenijski ciljevi razvoja	8
DOPRINOS MLADIH POSTIZANJU MILENIJSKIH CILJEVA RAZVOJA U HRVATSKOJ	11
Zašto su Milenijski ciljevi razvoja relevantni za mlade?	12
Zašto su mladi relevantni za Milenijske ciljeve razvoja?	12
Kako mladi pridonose postizanju ciljeva?	13
PRIMJERI DOBRE PRAKSE	16
Hrana, a ne oružje	16
Zelena akcija – Aktivistička sekcija	16
Centar za testiranje i savjetovanje	18
E-student	19
ZAKLJUČAK	21
PREPORUKE MLADIH	22
Preporuke za Vladu i međunarodne organizacije	22
Preporuke za mlade	22
LITERATURA	24

PREDGOVOR

Ovo je izvješće nastalo kao rezultat projekta Uključivanje organizacija mladih u proces Milenijskih ciljeva razvoja koji je realizirala Mreža mladih Hrvatske (MMH). Mreža je provela projekt u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP Hrvatska), koji je pružio i financijsku potporu. Projekt je pokrenut s ciljem da upozna i angažira organizacije mladih u pogledu postizanja Milenijskih ciljeva razvoja (*eng.* Millennium Development Goals, MDG) u Hrvatskoj. Mladi u Hrvatskoj već djeluju, u sklopu društveno-gospodarskog sektora, na unaprjeđenju razvoja, no te djelatnosti uvelike nisu prepoznate u kontekstu Milenijskih ciljeva razvoja. Programi i projekti koje organizacije mladih (udruge, inicijative, pomladci političkih stranaka) provode vrlo su često i neposredno vezani uz sektore kojima se bave Milenijski ciljevi razvoja, no zbog nedovoljnog znanja o njima i mogućnostima njihova postizanja mnoge organizacije mladih nisu svjesne da pomažu ostvarenju hrvatskih Milenijskih ciljeva. To nije slučaj samo s organizacijama mladih nego i s ostalim udrugama civilnog društva u Hrvatskoj, a vrijedi i za hrvatsku javnost općenito.

Jedan od glavnih ciljeva projekta jest podizanje svijesti organizacija mladih o Milenijskim ciljevima razvoja. Aktivnosti mladih iz područja edukacije o HIV/AIDS-u, neformalnog obrazovanja, smanjenja nezaposlenosti mladih i dr. umnogome se poklapaju s naporima koje treba uložiti glede postizanja hrvatskih Milenijskih ciljeva razvoja. Drugi cilj projekta bio je istražiti kako i koliko su mladi u Hrvatskoj mobilizirani u radu na temama kojima se bave Milenijski ciljevi razvoja. Konačno, treći cilj projekta bio je motivirati organizacije mladih, nakon edukacije, da pokrenu nove inicijative koje će pridonijeti provedbi Milenijskih ciljeva razvoja u Hrvatskoj.

Projekt je realiziran u nekoliko faza:

1. Edukacija mladih trenera o Milenijskim ciljevima razvoja,
2. Organizacija i provođenje regionalnih radionica te prikupljanje materijala s radionica,
3. Pisanje i izvješća Mladi i Milenijski ciljevi razvoja.

U prvoj fazi, o Milenijskim ciljevima razvoja u kontekstu njihova globalnog i nacionalnog značenja, UNDP Hrvatska educirao je četiri člana MMH za trenere. U drugoj fazi lokalne partnerske organizacije organizirale su pet regionalnih radionica u Rijeci, Zagrebu, Vukovaru, Šibeniku i Čakovcu u svrhu edukacije mladih o Milenijskim ciljevima razvoja i prikupljanju informacija o aktivnostima mladih koje se uklapaju u Milenijski proces. Regionalne radionice educirale su 74 predstavnika organizacija mladih, pokrivajući sve županije

Republike Hrvatske. Naglasak je bio na lokalnoj problematici u kontekstu Milenijskih ciljeva razvoja.

U trećoj fazi, treneri su informacije prikupljene na regionalnim radionicama saželi u ovo izvješće, koje nije samo edukativnog karaktera, već sadržava i elemente kritičkog razmišljanja i ideje mladih aktivista iz cijele zemlje. Na radionicama su bile korištene metode *brainstorminga*, individualnog i grupnog rada, diskusije te analitičkog rada na *case studies*. Doprinos mladih je središnji dio ovog izvješća, što se najbolje vidi na primjerima dobre prakse. Objavljivanje ovog izvješća podudara se s Petim milenijskim summitom koji se ovaj mjesec (rujan 2005.) održava u New Yorku, a na kojem svjetski čelnici razgovaraju o napretku u ostvarenju Milenijskih ciljeva razvoja u prvih pet godina.

Nadamo se da će ovo izvješće pokazati da mladi treba da budu i da jesu važni partneri vladama u ostvarenju Milenijskih ciljeva razvoja.

MILENIJSKI CILJEVI RAZVOJA

Milenijsku deklaraciju potpisalo je 2000. godine u New Yorku 189 država članica Ujedinjenih naroda (UN-a). Njezino globalno predstavljanje olakšano je formulacijom Milenijskih ciljeva razvoja koje su mnoge zemlje potpisnice Deklaracije prihvatile kao pristup smanjenju svoga siromaštva. Ideja Milenijskih ciljeva je zadati krajnje vrijednosti koje bi svaka zemlja željela dostići do 2015. godine, jer se zadavanje vrijednosti i konkretizacija problema smatra dobrim načinom njihova ostvarenja. Deklaracija poziva na globalnu suradnju u pomoći siromašnim zemljama da izađu iz golemog siromaštva, i to u obliku obnovljenih obveza financiranja, omogućavanja ravnopravnog pristupa bogatim tržištima i modernim tehnologijama, olakšavanja povratka dugova itd. Srednje razvijene zemlje, kao što je RH, također mogu identificirati područja u sklopu Milenijskih ciljeva razvoja koja bi trebalo poboljšati, uzevši u obzir njezine trenutne potrebe i razvojne ciljeve.

Uloga UNDP-a u kontekstu Milenijskih ciljeva razvoja jest integrirati ih u sve aspekte rada Ujedinjenih naroda u zemljama u kojima djeluje, pomoći zemljama u pripremi nacionalnih izvješća u suradnji s drugim UN-ovim agencijama, poduprijeti Milenijski projekt na globalnoj razini te podići svijest javnosti o ciljevima razvoja.

Milenijski ciljevi razvoja su vremenski ograničen i mjerljiv dio Milenijske deklaracije u borbi protiv siromaštva, gladi, bolesti, nepismenosti, propadanja okoliša te diskriminacije žena. Postoji osam globalnih ciljeva s 18 podciljeva te 48 indikatora provedbe, a većina je ciljeva vremenski definirana do 2015. godine (s temeljnom godinom 1990.). Postavljeni ciljevi govore o razvoju u ekonomskom, socijalnom, političkom i ekološkom smislu na načelima održivog razvoja. U Hrvatskoj je određeno osam nacionalnih ciljeva i 32 podcilja putem nacionalnih okruglih stolova, na kojima su sudjelovali predstavnici vladinih tijela, civilnog društva, akademici, učitelji i mladi. Ti nacionalni ciljevi odgovaraju hrvatskim specifičnim problemima. Nacionalnim izvješćem utvrđeni su stanje i trendovi te prioritete u sklopu osam razvojnih područja: smanjivanje relativnog siromaštva, dostupnost obrazovanja, ravnopravnost spolova, zdravlje i smrtnost djece i roditelja, HIV/AIDS, zaštita okoliša te globalno partnerstvo za razvoj.

Hrvatski Milenijski ciljevi razvoja predstavljani su u Nacionalnom izvješću o Milenijskim ciljevima razvoja, koje je izdano u rujnu 2004. godine, a koordinacijsku ulogu Milenijskog procesa ima Ministarstvo vanjskih poslova. Ovdje su, nakon globalnih Milenijskih ciljeva razvoja, predstavljani i hrvatski

Milenijski ciljevi razvoja. Do rujna 2005. godine Vlada bi trebala predstaviti i prvo izvješće o napretku u provedbi Milenijskih ciljeva.

Globalni Milenijski ciljevi razvoja i podciljevi

Cilj 1 – Iskorijeniti ekstremno siromaštvo i glad

- Od 1990. do 2015. prepoloviti broj ljudi koji žive s manje od jednog dolara na dan;
- Od 1990. do 2015. prepoloviti broj ljudi koji žive u gladi.

Cilj 2 – Postići univerzalno osnovno obrazovanje

- Osigurati da do 2015. svi dječaci i djevojčice završe osnovnu školu.

Cilj 3 - Promovirati rodnu ravnopravnost i osnažiti žene

- Eliminirati nerazmjer među rodovima u osnovnom i srednjem obrazovanju po mogućnosti do 2005., a do 2015. na svim razinama obrazovanja.

Cilj 4 - Reducirati smrtnost djece

- Od 1990. do 2015. za dvije trećine smanjiti smrtnost djece mlađe od 5 godina.

Cilj 5 - Unaprijediti zdravlje majki

- Od 1990. do 2015. za tri četvrtine smanjiti smrtnost majki.

Cilj 6 - Boriti se protiv HIV/AIDS-a, malarije i drugih bolesti

- Do 2015. zaustaviti rast broja osoba zaraženih HIV-om i početi ga smanjivati;
- Do 2015. zaustaviti rast broja osoba s malarijom i drugim velikim bolestima te početi smanjivati taj broj.

Cilj 7 - Osigurati ekološku održivost

- Integrirati načela održivog razvoja u nacionalne politike i programe te preokrenuti trend smanjenja okolišnih resursa;
- Do 2015. prepoloviti broj ljudi koji nemaju pristup pitkoj vodi;
- Do 2020. osjetno poboljšati životne uvjete 100 milijuna ljudi koji žive u neprimjerenim stanovima i kućama.

Cilj 8 - Razviti globalno partnerstvo za razvoj

- Unaprijediti otvoren, reguliran, predvidljiv, nediskriminirajući financijski i trgovinski sustav;
- Posvetiti se posebnim potrebama najnerazvijenih zemalja;

- Posvetiti se posebnim potrebama otočnih država;
- Nacionalnim i međunarodnim programima sveobuhvatno se baviti pitanjem duga nerazvijenih zemalja kako bi se riješio taj problem;
- U suradnji sa zemljama u razvoju razviti i provesti strategije za dostojno i produktivno zaposlenje mladih;
- U suradnji s farmaceutskim kompanijama osigurati pristup jeftinim lijekovima u zemljama u razvoju;
- U suradnji s privatnim sektorom učiniti dostupnim nove tehnologije, a posebice informacijske i komunikacijske tehnologije.

Hrvatski Milenijski ciljevi razvoja

Cilj 1	Iskorijeniti relativno siromaštvo
Stanje i trendovi¹	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Prosječna godišnja stopa gospodarskog rasta od 4,3% u razdoblju od 1994. do – 2002.; ➤ Povećanje realnih neto plaća od 6,2% prosječno godišnje od 1995. do 2002.; ➤ Visoka nezaposlenost od 14,8% u 2002. (prema definiciji Međunarodne organizacije rada – International Labour Organization); ➤ Stopa siromaštva od 17,2 % po relativnoj liniji siromaštva (prema metodologiji EUROSTATATA za 2001.) – 17.965,52 HRK godišnje po „odraslom ekvivalentu“.
Podciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Od 1990. do 2015. broj ljudi koji žive u relativnom siromaštvu smanjiti sa 17,2% na 8, % u 2015; ➤ Smanjiti udio dugotrajno nezaposlenih osoba sa 6,2 % u 2001. na 3,1% u 2015. (nezaposleni dulje od dvije godine, prema Anketi o radnoj snazi).

Cilj 2	Jamstvo obrazovanja za sve
Stanje i trendovi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Obuhvatnost predškolske djece u redovitim programima je 43%; ➤ Visoka stopa neto participacije u osnovnom obrazovanju (97,13%); ➤ Stopa nepismenosti u RH je 1,8% (2001.).
Podciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Usklađivanje obrazovanja s onim u Europskoj zajednici/uniji – Bolonjski proces; ➤ Stjecanje osnova za uspješno uključivanje u rad, gospodarstvo i suvremenu tehnologiju utemeljenu na znanju; ➤ Organizacija službi (npr. demokratizacija odgojno-obrazovnog

¹ Nacionalno izvješće je završeno u rujnu 2004. godine te podaci izneseni u stanju i trendovima datiraju iz perioda od 2001. do 2004.

	sustava, decentralizacija...).
--	--------------------------------

Cilj 3	Promicati rodnu ravnopravnost i osnažiti žene
Stanje i trendovi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Udio žena u ukupnoj populaciji u RH je 51,9%; ➤ U ukupnom broju nezaposlenih osoba udio žena je 59%; ➤ Broj žena poduzetnica je nizak (30%), a vrlo se rijetko nalaze na rukovodnim mjestima u upravnim vijećima i nadzornim odborima; ➤ Politička participacija žena stagnira na 22%; ➤ 75% žena na vodećim pozicijama u Vladi (četiri ministrice, šest državnih tajnica, 29 pomoćnica ministara i šest tajnica ministarstava); ➤ U županijskim skupštinama radi samo 13,38% žena, u gradskim vijećima 14,27%, a u općinskim vijećima 6,94% (lokalni izbori 2001.); ➤ 71% žena je u Upravnom sudu RH, 62% u Visokom prekršajnom sudu, 46% u Vrhovnom sudu i 30,8% u Ustavnom sudu.
Podciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uvođenje rodno osjetljivog obrazovanja u nastavne planove i programe; ➤ Povećanje sudjelovanja žena u procesu donošenja političkih odluka; ➤ Ekonomsko osnaživanje žena; ➤ Suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama; ➤ Unaprjeđenje vođenja statističkih podataka; ➤ Jačanje medijske potpore ravnopravnosti spolova; ➤ Usklađivanje privatnog i profesionalnog života; ➤ Osnaživanje institucionalnih mehanizama; ➤ Jačanje civilnog društva.

Cilj 4	Smanjenje smrtnosti novorođenčadi i djece
Stanje i trendovi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Stopa mrtvorodenih iznosi 5,7%; ➤ Stopa perinatalne smrtnosti je 9,5%; ➤ 5,5% trudnica nije podvrgnuto redovitoj kontroli; ➤ Stopa smrtnosti dojenčadi iznosi 0,7%, a najčešći uzroci dojenačke smrtnosti su patološka stanja vezana za trudnoću ili porod te kongenitalne anomalije); ➤ Smrtnost djece u dobi od 1. do 16. godine je niska (manje od 25/100.000 djece u 2000. godini); ➤ Najčešći uzroci smrtnosti kod djece su tumori i kongenitalne anomalije te nesreće i ozljede.
Podciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Smanjenje stope perinatalne i dojenačke smrtnosti; ➤ Poboljšanje prednatalne skrbi;

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Poboljšanje postnatalne skrbi; ➤ Smanjenje „izbježivih“ smrti zbog perinatalnih uzroka i evaluacija perinatalnih i dječjih smrti na nacionalnoj i regionalnim razinama; ➤ Smanjenje stope smrtnosti djece; ➤ Smanjenje smrti zbog nesreća i evaluacija provođenja preventivnih programa u svrhu smanjenja smrti od nesreća u dječjoj dobi na nacionalnoj i na regionalnim razinama.
--	--

Cilj 5	Poboljšanje zdravlja majki
Stanje i trendovi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Maternalna smrtnost je niska i odnosi se na sporadične slučajeve; ➤ Legalnih prekida trudnoće u 2002. godini bilo je 12.000 (7,8% djevojaka mlađih od 19 godina; 35,6% u dobi od 20 do 29 godina); ➤ Zdravstvena zaštita žena: infekcije klamidijom do 21% u adolescentica; ➤ Ostali uzroci smrtnosti žena: novotvorine, ozljede i bolesti cirkulacijskog sustava.
Podciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Održavanje maternalnog mortaliteta na niskoj razini; ➤ Očuvanje i unaprjeđenje reproduktivnog zdravlja; ➤ Daljnje smanjenje prekida trudnoće, osobito adolescentica; ➤ Smanjenje smrtnosti od najčešćih uzroka smrti žena fertile dobi.

Cilj 6	Borba protiv HIV/AIDS-a , tuberkuloze i drugih bolesti
Stanje i trendovi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Niska učestalost infekcije HIV-om od 0,01%; ➤ Incidencija tuberkuloze je u padu (33/100.000 u 2003.); ➤ Prioritetni zdravstveni problemi su kronične nezarazne bolesti: kardiovaskularne bolesti (uzrok su smrti u 52% slučajeva) te novotvorine (uzrokom su smrti u 24% slučajeva).
Podciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Održati sadašnju razinu infekcije HIV/AIDS-a u RH; ➤ Smanjiti razinu prevalencije tuberkuloze; ➤ Smanjiti stopu mortaliteta od kroničnih nezaraznih bolesti u dobi od 0 do 64 godine.

Cilj 7	Osigurati održivost okoliša
Stanje i trendovi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Prema podacima iz 2001. godine, stanje šuma i šumskih ekosustava je dobro; ➤ Broj zaštićenih prirodnih vrijednosti povećao se sa 371 na 427 (2001. g.); ➤ Započeta izrada Nacionalne ekološke mreže; ➤ Identificirani su znatni problemi u infrastrukturi: samo 10

	odlagališta s legalnim statusom (Hrvatska proizvede ukupno 4 mil. tona otpada godišnje, a legalnim odlagalištima obuhvaćeno je samo 50.565 tona ili 1,25%).
Podciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Načela održivog razvoja uključiti u nacionalnu politiku i programe te zaustaviti gubitak „okolišnih resursa“; ➤ Smanjiti broj ljudi koji nemaju odgovarajuću vodoopskrbu i sanitarni čvor; ➤ Unaprijediti gospodarenje otpadom i smanjiti količinu otpada za odlaganje.

Cilj 8	Razvoj globalne suradnje
Stanje i trendovi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mladi (15 – 29 godina) čine 20,25% ukupnog stanovništva, a stopa nezaposlenosti mladih između 15 – 24 godine iznosi 34,4%;
Podciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ➤ U suradnji sa zemljama u razvoju razvijati i provoditi strategije za primjeren i produktivan rad mladih; ➤ U suradnji s privatnim sektorom prikupiti podatke o prednostima koje donosi nova tehnologija, posebice tehnologija na području informacija i komunikacija.

DOPRINOS MLADIH POSTIZANJU MILENIJSKIH CILJEVA RAZVOJA U HRVATSKOJ

Iako će nekima zvučati kao floskula ili jeftin predizborni trik, mlade doista možemo smatrati ključnim čimbenicima u procesima donošenja odluka i razvoju društva, a u postizanju Milenijskih ciljeva razvoja imaju posebnu ulogu. Mladi (prema UN-u, osobe mlađe od 24 godine) danas čine gotovo polovicu svjetske populacije i nezamislivo je ostvarenje globalnih ciljeva bez njihove mobilizacije. To se ne odnosi samo na njihovu brojnost, već i na kreativnost, entuzijizam i inicijativu. Problemi na koje se fokusiraju Milenijski ciljevi razvoja izravno se odnose na kvalitetu života mladih građana. Nadalje, pojedini problemi mladih, kao što je primjerice nezaposlenost, među najvećim su razvojnim problemima današnjice.

U New Yorku je 2004. godine skupina mladih vođa okupljenih na 12. UN-ovoj Komisiji za održivi razvoj upitala Jeffreya Sachsa, direktora UN-ova Milenijskog projekta, kako mladi mogu pridonijeti ostvarenju Milenijskih ciljeva razvoja. Odgovor je glasio: „Recite vi nama!“. Tako su mladi pokrenuli proces za izradu globalnog izvješća Mladi i Milenijski ciljevi razvoja koje je izdano u travnju 2005. godine. Izvješće daje modele kako su se mladi širom svijeta uključili u proces Milenijskih ciljeva razvoja te opisuje neke od najboljih primjera kako mladi pridonose njihovu ostvarenju. Kao prvi od pozitivnih

primjera u globalnom izvješću opisano je UNDP-ovo Nacionalno izvješće o društvenom razvoju za 2005. godinu u Hrvatskoj koje je posvećeno mladima i koje su pisali mladi.

Zbog svega toga, sudjelovanje mladih u donošenju razvojnih politika te u procesu Milenijskih ciljeva apsolutno je nužno za postizanje ciljeva i potporu javnosti. Vlade i mjerodavne institucije trebaju učiniti prvi korak k uključenju mladih u formuliranje politika razvoja, i to ne samo u one politike koje se izravno odnose na mlade. Krajnje je neoprezno i nezahvalno katkad se koristiti argumentacijom „da mladi najprije trebaju uključiti sebe da bi bili uključeni“, jer su se mladi već mobilizirali u mnogim područjima razvoja. Mladi pokazuju znanje i stručnost koje bi trebalo upotrijebiti i aktualizirati, jer se njihov neostvoreni potencijal može shvatiti samo kao neznanje i nestručnost mjerodavnih koji trebaju otvoriti „prostor“ mladima za djelovanje. Problem „neotvaranja prostora“ prisutan je i u razvijenijim demokracijama, a posebno se očituje u relativno mladoj demokraciji kao što je Hrvatska. No različitim modelima izvaninstitucionalnog djelovanja, mladi pronalaze načine za samoostvarenje ideja i interesa za dobrobit društva.

(Samo)uključenost mladih možda se najbolje očituje u diskursu Milenijskih ciljeva razvoja, gdje postoji velika relevantnost ciljeva razvoja za mlade, kao i obratno – relevantnost mladih za ciljeve razvoja.

Zašto su Milenijski ciljevi razvoja relevantni za mlade?

Na temeljnoj razini, zbog toga jer se Milenijski ciljevi razvoja tiču mladih te postizanje ciljeva – kao i modaliteti i kvaliteta njihova postizanja – uvelike određuju kvalitetu života mladih. Milenijski ciljevi razvoja su dugoročni i dotiču se dugoročnih problema razvoja koje će u prvom redu osjetiti mlade i buduće generacije. Strategija provedbe ciljeva za što je zadužena Vlada i mjerodavne institucije zahtijeva visoku uključenost mladih ne samo u funkciji promatrača i eventualno nadziratelja već aktivnih sudionika i donosioca promjena, putokaza i suupravitelja procesa razvoja koji ih dotiču. Mladi su izravno zahvaćeni hrvatskim Milenijskim ciljevima razvoja, posebice u sklopu rodne ravnopravnosti, poboljšanja zdravlja djece, provedbe Bolonjske deklaracije te smanjenja nezaposlenosti mladih. Dakle, mlade treba neizostavno uključiti u rješavanje tih problema.

Zašto su mladi relevantni za Milenijske ciljeve razvoja?

Zato jer mladi mogu, žele i već rade na postizanju Milenijskih ciljeva razvoja, a njihova evidentna društvena marginalizacija prevladava se mobilizacijom na tom području. No, mladi se ne smiju shvatiti tehnički kao „alat“ ili „resurs“ – jer

ljudi nisu „živi materijal“ – već im treba ostaviti mogućnost da se iskažu kao partneri, znalci i stručnjaci, tj. kao ono što doista jesu. Tu je iznimno važno „otvaranje prostora“ za djelovanje mladih putem koga bi oni realizirali svoje potencijale i pokazali se kao nositelji društvenog razvoja svojim entuzijazmom, idejama i inicijativom izvan ustaljenih okvira. Nažalost, na mlade se u današnjem društvu, posebice iz perspektive vladinih institucija, gleda kao na društveni problem, a ne kao na društveni potencijal. Najčešće percepcije u tom kontekstu su:

1. Mladi su glavni krivci za sve veći broj prometnih nesreća sa smrtnim ishodom;
2. Mladi su uživatelji raznih vrsta ilegalnih droga;
3. Mladi su skupina koja je izrazito sklona nasilju.²

Treba raditi na kontekstu mladih kao (samo)realizirajućeg potencijala kojem treba dati mogućnost za iskazivanje te eliminirati percepciju mladih kao društvenog problema za koji se treba skrbiti, jer ako se mladima ne da mogućnost, negativni trendovi u postizanju ciljeva razvoja mogu samo narasti, a ključni problem – nezaposlenost mladih – može se samo produbiti i izazvati daljnje probleme u socijalnoj koheziji. U sljedećem poglavlju opisana su područja u kojima mladi postižu pozitivne rezultate u kontekstu Milenijskih ciljeva razvoja.

Kako mladi pridonose postizanju ciljeva?

Iako je problem siromaštva izrazito kompleksan i zahtijeva sustavan pristup, aktivnosti pojedinih organizacija mladih pokazuju određene modele rješavanja tog problema. Npr., Centar za mlade iz Čakovca organizirao je dječju predstavu na kojoj je prikupljao odjeću, obuću i igračke za Caritas, a Forum mladih SDP-a prikupljao je školske knjige, hranu, odjeću i obuću u suradnji s Crvenim križem.

Problemom obrazovanja, iako postavljenog izrazito institucionalno u Hrvatskome nacionalnom izvješću, bave se mnoge organizacije mladih, i to izvaninstitucionalno, provodeći različite programe i projekte u različitim razvojnim područjima. Tu pripadaju npr. informatička edukacija mladih putem radionica, okruglih stolova i seminara iz područja demokratizacije, ljudskih prava, nenasilja, volonterstva, politike prema mladima itd. Neformalno obrazovanje je vrlo vrijedan nadomjestak za „rupu“ koju ne ispunjava srednja škola ili fakultet, a udruge koje se posebno ističu svojim radom su udruga „Domaći“ iz Karlovca i Volonterski centar Zagreb. Što se tiče utjecaja na

² Tri spomenute percepcije temelje se na višegodišnjem aktivističkom angažmanu autora u sektoru mladih, a posebno potkrjepljenje za ovu hipotezu autori nalaze u izvještavanjima medija i u komunikaciji s državnim institucijama u posljednjih nekoliko godina

modernizaciju formalnog obrazovnog sustava, mali je broj organizacija mladih bio aktivan na tom polju. U visokom obrazovanju vladala je nejasna situacija oko krovne studentske udruge koja bi trebala zastupati interese studenata u reformi visokog obrazovanja, no u zadnje se vrijeme zbivaju određene pozitivne promjene u reformi Studentskog zbora, a i sve veći broj organizacija mladih uključuje se u projekte reforme obrazovanja kao što je Bolonjski proces.

Mladi su aktivni i u promicanju rodne ravnopravnosti, gdje imamo niz primjera promjena statuta udruga s ciljem uvođenja rodno osjetljive terminologije, no primjećuje se i razmjerno veći broj žena u udrugama mladih, kao i sve veći broj žena u upravljačkim strukturama udruga. Mnoge udruge mladih organiziraju tribine i okrugle stolove o rodnoj ravnopravnosti, kao i o nasilju nad ženama. U pomladcima političkih stranaka situacija se mijenja polako i temeljito uvođenjem „kvota“ za žene, no većina stranaka danas nema kvote i smatra da ključni kriterij treba biti „kvaliteta osobe“, što dakako podupire daljnju maskulinizaciju stranaka i političke kulture uopće.

Izrazito je zamjetna aktivnost udruga mladih u edukaciji i borbi protiv HIV/AIDS-a te unaprjeđenju reproduktivnog zdravlja. To je i razumljivo s obzirom na to da se taj problem u prvom redu tiče mlade populacije, a organizacije mladih koriste se metodama vršnjačke edukacije i pomoći (peer-to-peer). Posebno treba istaknuti aktivnosti studentske udruge CroMSIC, koja osim edukacije o HIV/AIDS-u i spolno prenosivim bolestima s posebnim naglaskom na prevenciji, provodi i *outreach* programe za vulnerabilne i visokokritične skupine te se bavi promidžbom promjene ponašanja adolescenata, kontracepcije i odgovornog planiranja obitelji.

Mladi u Hrvatskoj su natprosječno zainteresirani za zaštitu okoliša pa je, budući da Hrvatska ima velik broj prirodnih bogatstava, razumljiv velik broj aktivnosti na tom području. Posebice treba izdvojiti reciklirano imanje Vukomerić koje djeluje pod okriljem udruge Z.M.A.G. (Zelena mreža alternativnih grupa) te udrugu „Barbarinac“ koja se kandidirala na lokalnim izborima 2005. te osvojila većinu i formirala vlast u Vranjicu pokraj Splita. Njihov politički angažman kao nezavisne liste Mali zeleni bitan je jer se namjeravaju pozabaviti ključnim problemom u svom geografskom području – azbestozom i njezinim uzrocima, a planiraju i drugačije okolišne aktivnosti poput uređenja nenaseljenog otočica Barbarinac.

U sklopu ključnog problema Hrvatske – nezaposlenosti – koji natprosječno zahvaća mlade kao populaciju od 15 do 29 godina, ističe se nekoliko udruga. Posebno treba izdvojiti udrugu ZUM iz Pule koja se bavi poticanjem zapošljavanja i stručnog usavršavanja mladih ljudi. Ta udruga provodi aktivnosti povezivanja poslodavaca i posloprimaca kroz zajednički rad na projektima,

edukativne radionice (od pisanja životopisa do priprema za intervju) te aktivnosti upoznavanja mladih s radom lokalne zajednice.

PRIMJERI DOBRE PRAKSE

Sljedeće udruge/inicijative primjeri su dobre prakse mladih u sklopu Milenijskih ciljeva razvoja u Hrvatskoj.

HRANA, A NE ORUŽJE³

Volonterska organizacija posvećena nenasilju „Hrana, a ne oružje“ (Food, Not Bombs, FNB) danas je međunarodni pokret, koji je nastao osamdesetih godina u San Franciscu u sklopu antinuklearnih demonstracija. Slično tomu, u Zagrebu djeluje skupina aktivistica i aktivista, koja – osim organiziranja i sudjelovanja na antiratnim demonstracijama – organizira akcije kuhanja i dijeljenja vegetarijanske ili veganske hrane siromašnima na najprometnijim javnim mjestima. Na tržnicama, u prodavaonicama i tvornicama hrane prikuplja hranu čiji je rok trajanja na izmaku, no koja je još uvijek dobra za uporabu. Vodi se računa o tome da je „reciklirana hrana“ koja se koristi u akcijama FNB-a, a koja je podjednako hranjiva kao svaka druga, prirodno uzgojena, bez pesticida i umjetnih gnojiva. Također se izbjegava korištenje hrane od kompanija koje onečišćuju okoliš i one koja šteti ljudskom organizmu.

Zbog prisutnosti na javnim mjestima, hrana stiže do onih kojima je najpotrebnija. Takve akcije pomažu i pučkim kuhinjama koje su nerijetko preopterećene, a ujedno upozoravaju da u gradu žive i oni koji gladuju te na to da društvo često svojom letargijom dopušta propadanje viška hrane, a da u isto vrijeme troši golemo sredstvo za naoružanje. FNB takvim akcijama pokazuje kako mladi mogu pridonijeti suzbijanju gladi i siromaštva u društvu. Velik broj korisnika također je pokazatelj da postoji velika potreba za takvim akcijama, posebice u novom hrvatskom društvu koje sudjeluje na otvorenom tržištu, akumulira kapital i suočava se s rastućim konzumerizmom.

ZELENA AKCIJA⁴ - Aktivistička sekcija

Hrvatska je zemlja koja obiluje prirodnim resursima, počevši od velike količine pitke vode i Jadranskog mora pa do bogatih šuma, plodnog tla i biološke raznolikosti. Nažalost, i u Hrvatskoj kao i u većini zemalja svijeta dolazi do degradacije okoliša, ponajviše zbog lošega gospodarenja otpadom te se prirodni resursi neodrživo koriste. Milenijski cilj razvoja br. 7 pokušava riješiti upravo taj problem. Hrvatska još uvijek nema niti nacionalnu strategiju održivog razvoja u kojoj bi država, uz suradnju s interesnim grupama među kojima su i

³ <http://www.foodnotbombs.net>

⁴ www.zelena-akcija.hr

mladi, definirala prioritetne razvojne projekte održive s društvenog, ekonomskog i okolišnog stajališta.

Mladi u Hrvatskoj odgovorili su na izazove održivog razvoja i degradacije okoliša pokretanjem programa zaštite okoliša ili osnivanjem nevladinih udruga koje će se baviti isključivo tom problematikom. U Hrvatskoj postoji pedesetak udruga za zaštitu okoliša koje aktivno djeluju, a uglavnom ih vode mladi ljudi. Općenito gledano, u mnogim udrugama aktivisti su gotovo isključivo mlade osobe. Najstarija i najpoznatija udruga za zaštitu okoliša u Hrvatskoj, ali i u regiji jest Zelena akcija.

Zelena akcija nije klasična organizacija mladih, no većina predvodnika udruge kao i tim od 10 zaposlenih mlađi su od 30 godina. Zelena akcija provodi brojne dugoročne programe vezane uz zaštitu okoliša i održivi razvoj, kao što su: zaštita prirode (održivo korištenje prirodnih resursa te nadgledanje nacionalnih parkova i parkova prirode), energetska program (obnovljivi izvori energije i klimatske promjene), edukacijski program (seminari i radionice o raznim pitanjima okoliša i razvoja), Zeleni telefon (potpora građanima u identificiranju i rješavanju lokalnih problema okoliša), program zaštite voda, program protiv genetički modificirane hrane te program održivog turizma. Zelena akcija se uključuje u postupke kreiranja strategija održivog razvoja te brojnih zakonskih akata i svojim djelovanjem služi kao nadzor upravi i vlastima. Najviše djeluje na podizanju svijesti javnosti o problemima okoliša te zagovara stavove građana prema donosiocima odluka.

Sve projekte i aktivnosti Zelena akcija provodi u suradnji s Aktivističkom sekcijom, autonomnom grupom od tridesetak mladih aktivista unutar Zelene akcije koji podupiru njezine programe, ali i provode samostalne kampanje i programe. Aktivistička sekcija, kao što joj i samo ime kaže, uglavnom osmišlja i provodi kreativne akcije kojima mladi utječu na mišljenje javnosti i vrše pritisak na institucije i poduzeća kako bi se riješili problemi okoliša. Možemo za primjer izdvojiti gradnju kućice u 15-ak minuta ispred zgrade Poglavarstva Grada Zagreba kako bi se upozorilo na problem ilegalne gradnje u Zagrebu. Unutar Aktivističke sekcije svakako je najaktivniji program Biciklistički program koji zagovara ekotransport, gradnju biciklističkih staza u Zagrebu, niveliranje rubnjaka za osobe s invaliditetom i bicikliste itd. Aktivistička sekcija provodi i brojne edukacijske aktivnosti o održivom razvoju, reduciranju i selekciji otpada te obnovljivim izvorima energije.

Zelena akcija ponajprije djeluje na nacionalnoj razini te je uspjela u zaustavljanju velikih projekata suprotnih konceptu održivog razvoja kao što je npr. gradnja termoelektrane na ugljen na Jadranu, projekti eksperimentiranja

velikih korporacija s genetički modificiranim sjemenom, ilegalno šljunčarenje na rijeci Dravi te projekt Družba Adria za prijevoz nafte Jadranom i Hrvatskom.

CENTAR ZA TESTIRANJE I SAVJETOVANJE⁵

Iako je u svijetu HIV/AIDS jedna od najvećih prijetnji gospodarstvenom i socijalnom razvoju zemalja, u Hrvatskoj je prevalencija HIV-a još uvijek niska i iznosi oko 0,001%⁶. Takvoj slici pridonijelo je i donošenje Nacionalnog programa za prevenciju HIV/AIDS-a te ulaganja u preventivne aktivnosti. Prevencija HIV/AIDS-a među mladima je postavljena kao prioritet u kontekstu Milenijskih ciljeva razvoja (MDG br.6). U našoj zemlji najviše problema povezanih s ovom bolešću odnosi se na stigmatizaciju i diskriminaciju osoba s HIV/AIDS-om i njihovih obitelji. Hrvatska udruga za oboljele od HIV-a (HUHIV) osnovala je 2003. godine u suradnji s Klinikom za infektivne bolesti „F. Mihaljević“ Centar za testiranje i savjetovanje. To je prvi takav model suradnje s vladinim sektorom u Hrvatskoj. Centar je središnje mjesto za problematiku vezanu uz HIV/AIDS, kako za HIV+ osobe tako i za opću populaciju.

U Centru je omogućena kompletna medicinska i psihosocijalna pomoć i potpora HIV pozitivnim osobama i članovima njihovih obitelji putem psihološkog savjetovanja, socijalne potpore te pravne pomoći. Na taj im se način osigurava bolja kvaliteta života, ali i smanjenje stigme koju nosi HIV te sprječavanje širenja zaraze. Centar pruža psihosocijalnu pomoć putem individualnih seansi, grupnog savjetovanja (obiteljsko ili partnersko), INFO telefona na kojem se mogu dobiti sve informacije vezane za HIV. Centar za testiranje omogućuje dobrovoljno, besplatno i anonimno testiranje na HIV, savjetodavne razgovore prije i poslije testiranja na HIV te besplatne kondome. Namijenjeni su svima koji su bili izloženi riziku prijenosa HIV-a te građanima koji trebaju savjet u području HIV/AIDS problematike. Kako znamo da HIV najviše pogađa radno (i seksualno) aktivno stanovništvo, tako su neizbježno i mladi dio populacije obuhvaćene radom Centra. Iako rijedak primjer, ovdje su mladi stručnjaci uključeni i predstavljaju model rada s ovim problemom.

Centar je esencijalna veza između prevencije širenja HIV-a te skrbi i potpore oboljelima i njihovim obiteljima. Iskustva u svijetu pokazala su da su takvi centri važan čimbenik u promicanju „sigurnih seksualnih odnosa“ (eng. safe sex), prevenciji prenošenja HIV-a te u integraciji oboljelih u socijalnu okolinu.

⁵ www.huhiv.hr

⁶ Podaci Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

E-student⁷

Nezaposlenost mladih jedan je od najvećih svjetskih razvojnih problema. Podcilj Milenijskog cilja razvoja br. 8 bavi se tim problemom i to je jedini podcilj ili cilj koji se odnosi isključivo na mlade. U Hrvatskoj je nezaposlenost mladih vjerojatno najveći problem koji pogađa ovu društvenu skupinu i po nekim podacima stopa nezaposlenosti mladih iznosi oko 41,1 %.⁸ Rješenja za problem nezaposlenosti mladih nisu jednostavna i potrebna su u sferama obrazovanja, poduzetništva, makroekonomije, fiskalne politike itd. Svoj doprinos rješavanju problema nezaposlenosti te loše kvalitete formalnog obrazovanja (Milenijski ciljevi 8. i 2.) daje i studentska udruga E-student.

Udruga je osnovana početkom 2004. godine na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu te okuplja 250 najboljih studenata tog fakulteta. Početkom tekuće akademske godine udruga E-student počela je aktivno djelovati i na Fakultetu elektrotehnike i računarstva na kojem okuplja 100 najboljih studenata, a u travnju ove godine udruga je pokrenuta i na Pravnom fakultetu na kojem im je cilj okupiti 150 najboljih studenata. Udruga je ponajprije zamišljena kao dodatak u obrazovnom procesu najboljih studenata različitih fakulteta Zagrebačkog sveučilišta koji su na određeni način zanemareni masovnim sustavom obrazovanja. Uz to, udruga je i poveznica između najboljih studenata i najuspješnijih poduzeća u Hrvatskoj. Na spomenutim fakultetima tradicionalnim načinom obrazovanja studenti ne stječu potrebna praktična znanja i vještine koje su im potrebne u poslovnom svijetu te potencijali i mogućnosti tih studenata ostaju neiskorišteni. Zbog svega toga, jedan od ciljeva Udruge je, interakcijom s gospodarstvenicima, pružiti ključna znanja i potrebne vještine najboljim studentima kako bi oni bili konkurentni na tržištu radne snage.

U protekloj akademskoj godini (2004/2005) članovi glavnog tima E-studenta na Ekonomskom fakultetu aktivno su radili na organizaciji sedam glavnih projekata: Business Plan Contest (natjecanje u pisanju poslovnih planova), Case Study Writing (pisanje poslovnih slučajeva), Međunarodna suradnja, ljetne škole i seminari, Prakse i Pripravništva, Predavanja i radionice, Studentsko mentorstvo i Virtualno mentorstvo. Potporu svim tim projektima pružala su četiri glavna tima – PR i marketing, IT⁹, Ljudski resursi i Financije i računovodstvo.

Osim u tim glavnim projektima, E-student je sudjelovao i u raznim drugim projektima i događajima u suradnji s vodećim ljudima iz gospodarstva. Članovi

⁷ www.e-student.hr

⁸ Stopa nezaposlenosti 2001. prema anketi o radnoj snazi, Svjetska banka, *Mladi u Jugoistočnoj Europi: Od rizika do osnaženja*

⁹ IT – eng. Information technologies; odnosi se na upotrebu infomacijskih tehnologija

udruge su u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca sudjelovali u organizaciji Konferencije malih i srednjih poduzetnika koja je održana u Zagrebu 30. studenog 2004. E-student je bio i jedan od suorganizatora Job Faira¹⁰ na Fakultetu elektrotehnike i računarstva uz udruge BEST¹¹ i SS-FER¹² održanog u svibnju 2005. Također, E-student je zajedno s poznatim tvrtkama koje se bave ljudskim potencijalima (MojPosao, Electus i Ictinus grupe), organizirao prvi Dan karijera na Zagrebačkom velesajmu u lipnju 2005. Prije samog osnivanja, E-student se konzultirao s tisuću najvećih hrvatskih poduzeća o potrebama za takvom udrugom. Osim s poslodavcima, E-student uspješno surađuje i s upravama fakulteta te mjerodavnim državnim institucijama, u prvom redu s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa.

¹⁰ hrv. Sajam poslova

¹¹ BEST - *Board of European Students of Tehnology*, Europska udruga studenata tehnologije

¹² Savez studenata Fakulteta elektrotehnike i računarstva

ZAKLJUČAK

Hrvatska se potpisivanjem Milenijske deklaracije 2000. godine obvezala na provođenje procesa Milenijskih ciljeva razvoja, na njihovo definiranje u kontekstu hrvatskih potreba i na ostvarenje zadanih ciljeva. Milenijski ciljevi razvoja važni su za Hrvatsku jer podrazumijevaju napredak u društveno-gospodarskoj sferi te podizanje kvalitete života hrvatskih građana..

Kada se govori o razvoju, mladi, kao društvena skupina, ne smiju se izostaviti jer su važan i brojani ljudski potencijal. Mogućnost djelovanja mladih u određivanju prioriteta i provođenju aktivnosti korak je prema ostvarenju Milenijskih ciljeva razvoja. Bez uključenosti mladih, koji čine 1/5 ukupnog stanovništva Hrvatske, postizanje gospodarskog rasta i napretka, smanjenje stope nezaposlenosti i socijalni razvoj, bit će teško mogući.

Na radionicama održanim u sklopu ovog projekta, mladi su to i sami prepoznali. Oni žele biti aktivno uključeni u procese donošenja odluka te žele pomoć u realizaciji svojih ideja koje će pridonijeti ostvarenju Milenijskih ciljeva razvoja. Tim su projektom, u prvom redu na regionalnim radionicama, jasno iznijeli konstruktivne prijedloge na temu Milenijskih ciljeva razvoja te ih uputili vlastima, međunarodnim organizacijama i organizacijama mladih u Hrvatskoj.

PREPORUKE MLADIH

Preporuke za Vladu i međunarodne organizacije:

- *Uključiti mlade u procese osmišljavanja strategija i projekata od značenja za Milenijske ciljeve razvoja;*
- *Uključiti mlade u praćenje i evaluaciju provođenja Akcijskog plana za Milenijske ciljeve razvoja*
- *Uključiti organizacije mladih i mlade u provođenje projekata i aktivnosti Milenijskih ciljeva razvoja;*
- *Osmisliti i financirati kampanje za podizanje svijesti javnosti o značenju i važnosti Milenijskih ciljeva razvoja;*
- *Informirati udruge civilnog društva o važnosti Milenijskih ciljeva razvoja i njihovoj ulozi u održivom razvoju Hrvatske;*
- *I dalje educirati organizacije mladih o Milenijskim ciljevima razvoja;*
- *Organizirati konferenciju na kojoj će organizacije mladih kreirati projekte za postizanje Milenijskih ciljeva razvoja;*
- *Osigurati sudjelovanje izaslanstva mladih na Milenijskom summitu u New Yorku;*
- *Provoditi Nacionalni program djelovanja za mlade na svim razinama u partnerstvu s mladima.*
- *Razviti lokalne programe djelovanja za mlade, akcijske planove i sustave financiranja;*
- *Otvoriti poduzetničke inkubatore za mlade;*
- *Osnovati regionalne centre za pomoć i potporu udrugama mladih;*
- *Omogućiti udrugama mladih korištenje i prenamjenu napuštenih prostora u državnom vlasništvu kao što su vojni prostori;*
- *Sustavno djelovanje na jačanju političke građanske svijesti mladih i ostalih građana.*

Preporuke za mlade:

- *Uključiti Milenijske ciljeve razvoja u projektne prijedloge udruga;*
- *Interesno i programski umrežiti udruge na lokalnoj i nacionalnoj razini s ciljem osnaživanja organizacija i zagovaranja interesa mladih u politikama razvoja;*
- *Osmisliti zajedničke aktivnosti u postizanju Milenijskih ciljeva razvoja te grupno aplicirati na fondove;*
- *Osigurati prenošenje znanja o Milenijskim ciljevima razvoja unutar vlastitih udruga putem edukativnih radionica, a u svrhu jačanja kapaciteta mladih i samih udruga;*

- *Različitim događajima poput sajмова udruga, športskih susreta, međusobnih polugodišnjih predstavljanja drugim udrugama u regiji i gradovima promovirati udruge mladih i njihov rad na održivom razvoju;*
- *Osigurati mentorski sustav unutar udruga radi uspješne smjene generacija;*
- *Poticati bolju suradnju s lokalnim vlastima i poslovnim sektorom;*
- *Aktivirati nove mlade/volontere i uključiti ih u organizaciju;*
- *Osnovati alternativne odgojno-obrazovne centre te poticati pristupe kao što su radikalna i dramska pedagogija i zakonodavno kazalište.*
- *Organizirati akcije kao što su humanitarni koncerti, prikupljanje odjeće, obuće i hrane te osigurati pomoć ugroženim skupinama koje nemaju institucionalnu pomoć.*

LITERATURA

Youth and the Millennium Development Goals (MDGs): Challenges and Opportunities for Implementation” dostupno na:

<http://www.takingitglobal.org/themes/mdg/pdf/YouthMDG.pdf>

Nacionalno izvješće o provedbi ciljeva milenijske deklaracije Ujedinjenih naroda, dostupno na:

http://www.undp.hr/images/dokumenti_mdg/Nacionalno%20izvjesce%20o%20provedbi%20ciljeva%20Milenijske%20deklaracije%20Ujedinjenih%20naroda.pdf

Milenijska deklaracija Ujedinjenih naroda, dostupna na:

http://www.undp.org/mdg/99-Millennium_Declaration_and_Follow_up_Resolution.pdf

Više o Milenijskim ciljevima, možete vidjeti na stranicama Programa za razvoj Ujedinjenih naroda (UNDP)-a:

http://www.undp.hr/hr/ciljevi/hr_goals_index.html